

دریچه

گردشگری پایدار و توجه به سازگاری با محیط طبیعی

تقریباً ۲۷ درصد سفرهای بین‌المللی به شکل بوم‌گردی انجام می‌شود، از این رو برای بسیاری از مناطق روستایی که محیط طبیعی خود را حفظ کرده و کمتر دستکاری شده‌اند، ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌تواند به اقتصاد روستاییان کمک کند، اگرچه ایجاد چنین مناطقی خود باعث دستکاری در محیط می‌شود. در سال‌های اخیر بوم‌گردی در ایران هم طرفداران خود را پیدا کرده و این اقامتگاه‌ها رونقی به اقتصاد برخی از مناطق روستایی داده‌است. گاهی قیمت اقامت در این مکان‌ها به هتل‌های نام‌آشنا نزدیک شده است. بررسی اثرات بوم‌گردی در توسعه اقتصاد روستایی موضوع پژوهشی است که سال گذشته در فصل‌نامه فضای گردشگری منتشر شده است. محمد روشنعلی و وحید ریاحی در این پژوهش با نام «نقش بوم‌گردی در توسعه اقتصادی مناطق روستایی» دهستان پنجهزاره شهرستان بهشهر را مطالعه کرده‌اند.

جامعه آماری این تحقیق را کارشناسان و صاحب‌نظران سازمان‌ها و موسسات دولتی و خصوصی فعال در حوزه گردشگری شهرستان بهشهر تشکیل می‌دهند. دهستان پنجهزاره از تنوع منابع طبیعی و جاذبه‌ها و تنوع گونه‌ای، تنوع اقلیمی و آب‌وهوای کوهستانی برخوردار است. این پژوهش می‌گوید: «گردشگری از جمله صنایعی است که کمترین وابستگی را به تکنولوژی آلاینده دارد. توسعه خدمات جهانگردی نه فقط اصالت منطقه را برجسته می‌کند، بلکه از نتیجه آن می‌توان در حفظ و ساماندهی این اصالت و نیز به وجود آوردن توازن بهینه بین منابع و استفاده مناسب از آن برای رشد و توسعه منابع طبیعی و ملی بهره‌برد و هم‌زمان با آن مزایای اقتصادی آموخته‌های مربوط برخوردار شد.» با وجود همه آثار و نتایج مثبت گردشگری حساسیت‌هایی در زمینه آسیب‌پذیری محیط زیست وجود دارد. این آسیب به صورت مستقیم از طریق گردشگری انگیزه مهمی را برای حفاظت از تنوع زیستی به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه ایجاد کرده است: «بوم‌گردی به مثابه یکی از انواع صنعت گردشگری در چارچوب الگوهای فضایی گردشگری و در راستای گردشگری پذیر مقاصد، قابلیت بسیاری در زمینه تطبیق‌پذیری محیطی گردشگری پایدار دارد. از این رو توجه به بوم‌گردی برای پاسخگویی به تقاضای گردشگر در چارچوب جریان گردشگری جهانی موجب می‌شود قابلیت‌های گردشگری و راهکارهای توسعه در آن مناطق مختلف سنجیده شود تا از این طریق با شکل‌گیری جریان گردشگری، اشتغال‌زایی و افزایش درآمد برای ساکنان محلی نواحی مستعد این‌گونه گردشگری شکل گیرد.»

گردشگری در این پژوهش به‌عنوان راهبردی جدید در توسعه در نظر گرفته شده است که نقش مهمی در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع محلی ایفا می‌کند. در نتیجه «یک مقصد گردشگری می‌تواند به‌عنوان زمینه‌ای وسیع‌تر تعریف کرد که در آن محیط‌های طبیعی، جنگلی و مرتعی زیر کشت غالب است و ویژگی‌های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ویژه مانند سنت‌ها، همکاری محلی، اعتماد و عمل متقابل به‌طور هماهنگ در آن وجود دارد و مانند یک محصول گردشگری واحد به شمار می‌رود که کوچک‌مقیاس، سازگار با طبیعت، دارای رنگ‌وبوی بومی و به عبارت دیگر پایدار است.» گردشگری پایدار یکی از اشکال گردشگری است و ریشه در توسعه پایدار دارد. توسعه پایدار گردشگری جایگزین به زیرمجموعه‌های متعددی قابل تقسیم است و طبیعت‌گردی یکی از زیرشاخه‌های آن است که خود دو زیرشاخه بوم‌گردی و گردشگری متکی بر طبیعت دارد.

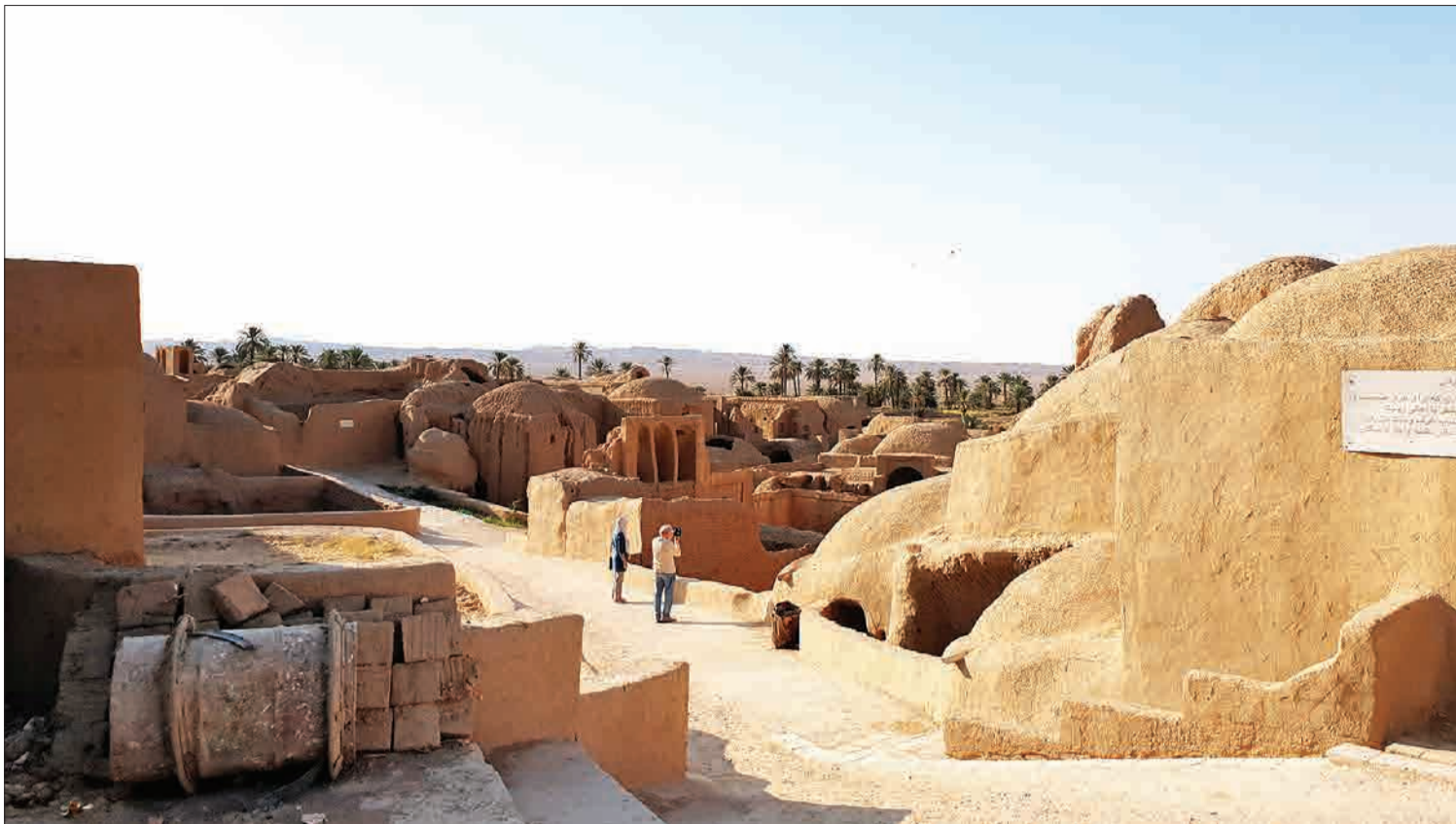
اشتغال و توسعه منطقه‌ای از نقش‌های اثربخش توسعه بوم‌گردی است. به‌طور خلاصه بوم‌گردی با اکتوبریسم چند تأثیر مختلف بر مناطق طبیعی دارد: «در سطح محلی اشتغال ایجاد می‌کند. این اشتغال به‌طور مستقیم هم مربوط به خود گردشگری و هم مربوط به بخش‌های متنوع حمایت و مدیریت منابع می‌شود. صنایع سودآور محلی را توسعه می‌بخشد و در سطح محلی از طریق احداث هتل‌ها، رستوران‌ها، سیستم‌های حمل‌ونقل، صنایع دستی و ارفغان‌های محلی و خدمات راهنما به منطقه رونق می‌دهد. سبب جذب ارز خارجی می‌شود و از این طریق به اقتصاد محلی، منطقه‌ای و ملی کمک می‌کند. به اقتصاد محلی رونق می‌بخشد و به‌ویژه در مناطق روستایی که شغل کشاورزی ممکن است ناکافی یا پرآکنده باشد باعث وسعت و تنوع اشتغال می‌شود. اکتوبریسم با بوم‌گردی به اقتصاد محلی از طریق ایجاد تقاضا به تولیدات کشاورزی مساعدت می‌کند و سبب تزریق سرمایه می‌شود. همچنین باعث بهره‌برداری سودمند از اراضی می‌شود که برای کشاورزی به‌عنوان زمین‌های حاشیه‌ای به شمار می‌روند و به این ترتیب موجب می‌شود گستره‌های بزرگی از اراضی با پوشش طبیعی باقی‌بمانند.»

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد افزایش اشتغال موقت، پاره‌وقت و فصلی، فراهم‌شدن امکان اشتغال برای بیکاران فصلی و جذب نیروهای مازاد سایر بخش‌ها، ایجاد و توسعه کارآفرینی بیشترین تأثیر را در شاخص نقش بوم‌گردی در ایجاد و توسعه اشتغال داشته‌اند. اما پاسخ‌ها نشان می‌دهند کمترین تأثیر گردشگری در اشتغال مربوط به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید برای زنان است.

این پژوهش که نقش بوم‌گردی را در ارتقای درآمد مردم منطقه سنجیده به این نتیجه رسیده است که بهبود سطح زندگی مردم، افزایش توانایی جوانان در تهیه مسکن مورد نیاز، افزایش قدرت خرید ساکنان بومی و محلی و بالا رفتن سطح توانایی مردم در بهره‌مندی از خدمات رفاهی به ترتیب بیشترین تأثیر را در این شاخص داشته‌اند. در این بخش گویا افزایش توانایی زنان سرپرست خانوار در تهیه مسکن مورد نیاز کمترین تأثیر را در شاخص مورد بررسی داشته‌است.

بوم‌گردی همچنین در افزایش سرمایه‌گذاری در دهستان پنجهزاره هم تأثیر داشته است. در این زمینه پژوهش حاضر می‌گوید افزایش سرمایه‌گذاری در زمینه تأسیسات زیربنایی مرتبط با گردشگری، افزایش سرمایه‌گذاری در زمینه فعالیت‌های تولیدی مرتبط با گردشگری و جذب سرمایه‌های بخش خصوصی در گردشگری منطقه بیشترین تأثیر را در این شاخص داشته‌اند. این پژوهش نتیجه می‌گیرد: «بین بوم‌گردی و ایجاد افزایش اشتغال در دهستان پنجهزاره رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین بوم‌گردی و ارتقای درآمد مردم این رابطه برقرار است. در انتها بوم‌گردی توانسته است میزان سرمایه‌گذاری را هم در این دهستان افزایش دهد.»

همان‌گونه که پژوهش‌های پیشین هم این نتیجه را در پی داشتند، رونق گردشگری در یک منطقه توسعه اقتصادی به دنبال خواهد داشت: «توانمندی‌ها و جاذبه‌های بوم‌گردی در دهستان پنجهزاره به دلیل تنوع و منحصر به فرد بودن برای توسعه اقتصادی شهر مناسب است. بنابراین با توجه به پتانسیل‌های مناطق طبیعی دهستان پنجهزاره می‌توان نتیجه گرفت این دهستان از لحاظ منابع طبیعی، جذابیت‌های پیرامون و دسترسی، وضعی مناسب ولی از نظر امکانات رفاهی توریستی کمبودهایی دارد.» البته این پژوهش فقط به تأثیر بوم‌گردی در اقتصاد روستایی پرداخته است. هر چقدر هم اقتصاد این مناطق با وجود این نوع از گردشگری ارتقا پیدا کند، نباید از مسأله تأثیرات محیط‌زیستی بوم‌گردی در طبیعت و تأثیرات فرهنگی آن در مناطق روستایی چشم‌پوشی کرد. □

روایت اصفهک، روستایی که جهانی شد

روستایی که اصالتش را به مرمت سپرد

«سبیمین تقفی» اینجا، در واری این خانه‌های ویران شده سال‌های دور همان شهر پرور ماه پنجاه و هفت همان موقع‌ها که ۸۰ نفر از اهل ۶۰۰ نفری روستا به زیر خاک رفتند، چند سالی است آتشی افروخته شده؛ آتشی که نور آن به خیلی آن سوت‌رها، حتی قاره‌های دیگر هم رسیده و گرمای آن دل هر خودی و ناخودی را گرم می‌کند. اینجا اصفهک است، روستایی که به گفته اهالی آن، مردم به آن جان داده‌اند... سی‌وهشت کیلومتری که از طیس دور شوی، به منطقه دیهوک و روستای اصفهک می‌رسی. همان‌جا در پارکینگ عمومی ورودی روستا باید وسیله نقلیه‌ات را بگذاری و چندین قدمی پیاده به سمت یکی از هفت خانه‌ای که مرمت شده و اکنون آماده پذیرایی و اقامت میهمانان است، راه بیفتی. میهمان‌نوازی اصفهکی‌ها از همان ورودی آغاز می‌شود. همچنان که در میان خرابه‌های روستا قدم می‌زنی، نگاهت به آسمان آبی است و نخل‌های سبز و کوهستانی که در واری آنها پیداست. کم‌کم در کوچه‌پس‌کوچه‌های روستا محو می‌شوی، جایی که تنها صدای گام‌های خودت را می‌شنوی و شاید پرندگی یا وزش نادی... به یکی از آن هفت خانه می‌رسی... هر چند همگی نامی دارند یا برگرفته از نام صاحبان‌شان یا نامی به فراخور سلیقه اهالی اما مهم نیست میهمان کدام خانه‌ای.. آنجا میهمان مردم اصفهک هستی؛ مردمی که به گفته «محسن مهدیزاده» - از جوانان بانی و باهمت مرمت روستا، حالا یک تیم هستند، «محسن» و «مهدی» و «مصطفی» و «حسین» ندارند، آنجا همه چیز تقسیم می‌شود؛ از خدمات و پذیرایی از میهمانان و حفظ و نگهداری و مرمت روستا تا منافع که از اجرای هر پروژه‌ای به دست می‌آید.

فانوس‌ها، روشنی‌بخش کوچ‌هاست و سکوت زینت‌بخش فضا. حمام سنتی خزینه‌دار روستا با نگاهی نو پیشینه‌های صرفه‌جویانه در مصرف آب است و طراحی سطل‌های زباله تفکیک‌کننده تر و خشک، گامی در جهت حفظ زیست بوم. اینجا با دمنوش‌ها و شربت‌های محلی پذیرایی می‌کنند و هر روز از خوراکی محلی رونمایی می‌شود. در روستا که قدم بزیند با تمام وجود بودن در یک روستا را حس می‌کنید، با تمام ویژگی‌هایش، نه اثری از لوله‌کشی و کنتور گاز هست، نه خنک‌کننده‌های آنچنانی... دیوارها خشت و گلی‌اند و جاده‌های منتهی به خانه‌ها سنگ‌فرش. آسمان آن قدر آبی است که تصویر پرندگی نشسته بر لب بام انگار نقاشی است و شب‌ها دلت می‌خواهد ساعت‌ها وقت داشته باشی زل‌بزی به آسمان جواهرنشان که مثل آسمان تمام کویرهای ایران دلبری می‌کند، که دل برده است؛ مگر نه اینکه آن همه گردشگر آلمانی و فرانسوی و لهستانی و اسپانیایی دل‌داده اش شده‌اند.

و هنوز معطرترین سبزی‌های آن منطقه را در آنجا که صادر می‌شود و صنایع دستی که به همت اهالی احیا شده است.

حالا گردشگران روستا شب‌ها دور آتش جمع می‌شوند و پخت نان‌های محلی را نظاره می‌کنند یا مشاعره می‌کنند و بازی‌های محلی مثل «سرخاخ» و «طناب‌کشی» را تمرین می‌کنند و روزها دیدار از دیدنی‌های اطراف می‌روند. حالا اصفهک در سالی که به نام «گردشگری روستایی» نام گرفته بیش از پیش، درخشان در این حوزه حضور دارد و با تجربه‌هایی که اندوخته یکی از طلایه‌داران گردشگری در این سال می‌شود.

حالا روایت اصفهک و جوانان باهمتش یکی از ۱۴ قصه تأثیرگذار در صنعت گردشگری ایران شده است.

حالا اصفهک می‌رود تا در مهم‌ترین نمایشگاه گردشگری دنیا - ای‌تی‌بی برلین - سر خود را بالا بگیرد و جایزه بهترین پروژه مشارکتی در حوزه گردشگری - To Do Award ۲۰۲۰ - را دریافت کند و آنچه بر آن گذشته است، آرایه دهد.

حالا روح همدلی صادقانه اصفهکی‌ها بیشتر جهانی شده است... □

